

A MENTORI TEVÉKENYSÉG SIKERESSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Szilágyi Mária, szilagyimria@gmail.com

Radó Tibor Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény

A tanulmányban szakdolgozati munkám eredményeit mutatom be röviden. A Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karán végeztem mentorpedagógusként. Egy gyógypedagógiai módszertani intézményben dolgozom, ahol gyakran fogadok főiskolai hallgatókat. Mentorukként érdekelt, hogy milyen módszerekkel tudom a leghatékonyabban támogatni őket.

A mentorálás módszerei már akkor eltérnek, amikor egy nappali, vagy egy levelező tagozatos hallgatót kell felkészítenem a gyógypedagógusi pályára. A nappali tagozatos hallgatók általában még kevés tapasztalattal rendelkeznek, ezért őket részletesebb instrukciókkal és módszertani tanácsokkal kell ellátnom. A levelező tagozatos gyógypedagógus jelöltek legtöbbször munka mellett végzik tanulmányaikat, sok esetben rokonszakmában dolgoznak. Gyakran érkeznek önálló, jól kivitelezhető ötletekkel a gyakorlatra; őket ezek megvalósításában kell bátorítanom.

De nem csak a tapasztalat és az életkor függvényében változtathatunk a mentorálás folyamatán. Személyiség típusok szerint is alakíthatjuk a módszereinket. A mentorpedagógus szakvizsgára felkészítő képzésen hallottam először egy személyiség típusokra épülő pedagógiai rendszerről, ami hatékonyan beépíthető a hallgatók mentorálási folyamatába. Vizsgálatomban is erre helyeztem a hangsúlyt.

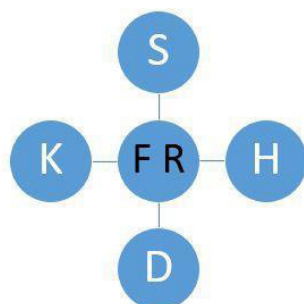
1. Elméleti háttér

Az elmélet Fritz Riemann személyiség tipológiáján alapul. Fritz Riemann német származású pszichológus volt, aki 1961-ben adta ki Grundformen der Angst (A szorongás alapformái) című könyvét. Ebben a művében mutatta be személyiség-tipológiáját, ami különböző félelem típusokra épül. Négy személyiség típust határozott meg:

- szorongás az ön-odaadástól (skizoid típus),
- szorongás az önmagává válástól (depresszoid típus),

- szorongás a változástól (kényszeres típus),
- szorongás a szükségességtől (hiszteroid típus).

Fritz Riemann elméletét fejlesztette tovább Christoph Thomann. A négy alapjellegét Thomann távolság – közelség, állandóság – változás típusnak jeleníti meg. A depresszoid típus megfelelője a közelség orientáció, a skizoid típusé pedig a távolság orientáció. A kényszeres típust Thomann állandóság-, míg a hiszteroid típust változás típusnak értelmezi. Ezzel megszületett a Riemann – Thomann modell, melynek szemléltetésére hozta létre Dr. Baróti Enikő és Dr. Mészáros Attila az alábbi tengelykeresztet:

Forrás: Baróti és Mészáros, 2015

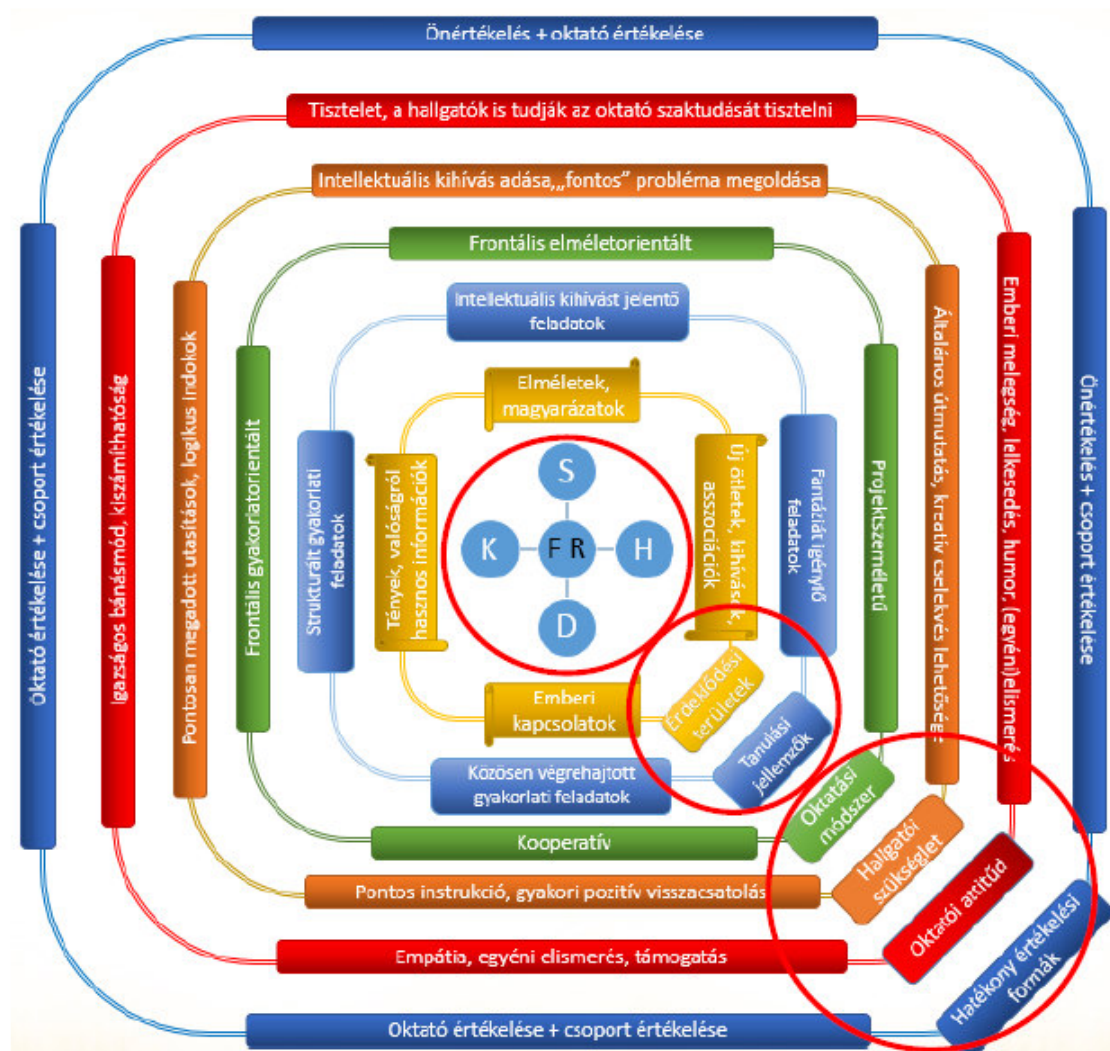
1. ábra A négy személyiségtípus elhelyezkedése

A két egymásra merőleges tengely végpontjain helyezkednek el a személyiségtípusok, úgy, hogy egymással szemben találhatók az ellentétes orientációk. Ezen a tengelykeresztben alapul a korábban már említett pedagógiai rendszer is. (2. ábra)

Minden személyiségtípushoz kapcsolódóan láthatjuk, hogy az adott típusú hallgató számára mely oktatói attitűdök, feladattípusok, munkaformák a legtámogatóbbak. Az alábbiakban néhány jellemző példát említek minden személyiségtípushoz rendeltén Dr. Baróti Enikő, és Dr. Mészáros Attila munkája alapján. (*Baróti és Mészáros, 2015*)

A közelségre való hajlam, azaz a depresszoid személyiség főbb jellemvonásai többek között az empátia, jó alkalmazkodóképesség, segítőkészség, magas érzelmi intelligencia. A D személyiségtípus számára fontosak az emberi kapcsolatok. Preferált tanulási formája a páros vagy kiscsoportos tanulás. Szüksége van az elismerésre, a figyelemre, a visszacsatolásra. A figyelem hiánya bizonytalanná teheti, tanulási teljesítménye romolhat. A távolságra való hajlamú, vagyis skizoid személyiségű egyének ismertetőjelei például a határozottság, önbizalom, sikerorientáltság, strukturáltság, objektivitás, céltudatosság. Az S személyiségtípusú mentorált érdeklődésének középpontjában az elméleti,

intellektuális feladatok állnak, ahol előtérbe kerülhet a racionális gondolkodás. Szereti azokat a feladatokat, ahol új intellektuális kihívással kell szembenéznie. Önálló munkában képes a legjobb teljesítményre. Fontos számára az oktató szakértelme.

Forrás: Baróti és Mészáros, 2015

2. ábra Viselkedési jellemzőkre alapuló, tanulói aktivitást növelő felsőoktatási módszerek rendszere - Fritz Riemann (FR) személyiség dimenziókra építve

Az állandóságra való hajlamú, azaz kényszeres személyiség jellemzője a megbízhatóság, szervezettség, szabálytűrés, precizitás, pontosság, jó monotónia tűrés, kiszámíthatóság, strukturáltság, rendezettség. A kényszeres típusú hallgatók tanulási környezetükben is szeretik a strukturáltságot, az átláthatóságot. Fontos számukra, hogy előre ismerjék a követelményrendszert, a határidőket. A pedagógus részéről elvárják a következetességet, az átlátható, világos utasításokat. A változásra való hajlamú, vagyis a hiszteroid típusú személyiség különös ismertetőjele a

rugalmasság, kreativitás, szabadságigény, humor, kíváncsiság, bátorság, kockázatvállalás. Jó a stressz tűrő képességük, jól tolerálják a változásokat, innovatívak, kiváló a problémafelismerő-, és megoldó képességük. Az oktató számára nehéz feladat a H-típusú hallgató figyelmének, kíváncsiságának fenntartása. A frontális oktatás helyett a projektszemléletű módszer a sikerre vezetőbb. Lelkesíti őket, ha új dolgokat fedezhetnek fel. Szeretnek új ötleteket kitalálni, de azokat már nem szívesen viszik végig. Nehezen viselik a monotonitást.

A fent bemutatott személyiségtípusok meghatározására a szerzők egy tesztet is létrehoztak. Ez az F-R teszt, ami segítséget nyújt a személyes irányultság beazonosításához. Az alapadatokra vonatkozó kérdések után 40 kérdést tartalmaz a teszt, melyekre egy 0-4-ig terjedő Likert – skála áll a kitöltő rendelkezésére. A 0 – „egyáltalán nem”-et, a 4 - „jellemzően igaz rám, vagy így gondolom”-ot jelent. A kérdések négy csoportba gyűjtve találhatók meg a négy személyiségtípusnak megfelelően. 10-10 kérdést olvashatunk mind a négy kérdéssorban; S (szkizoid) kérdéssor, D (depresszoid) kérdéssor, K (kényszeres) kérdéssor, H (hiszteroid) kérdéssor. A kérdések minden esetben az adott személyiségtípusnak megfelelően kerültek megfogalmazásra. A tesztre adott pontokat egy koordináta-rendszer segítségével lehet kiértékelni. Ezt az F-R tesztet használtam fel vizsgálatomhoz, és emellett egy kérdőívet is készítettem.

2. Saját vizsgálatom

A vizsgálati mintába húsz gyógypedagógia szakos egykori hallgatóm tartozik. A róluk gyűjtött adatokat az 1. számú táblázatban összegeztem. Elég széles a skála; volt, aki hosszabb, és volt, aki csak egészen rövid gyakorlatot töltött nálam. Többen is voltak, akiket a záró tanításra való felkészülésben is segíthettem. Vannak, akik már második-, vagy harmadik diplomájukat szerezték, és vannak, akik első végzettségük megszerzése előtt állnak. Életkorban és szakmában eltöltött éveik szempontjából is nagyon eltérnek egymástól.

1. táblázat A vizsgált hallgatókról gyűjtött adatok

	nem	életkor	szakmai évek	lakhely/munkahely
H1	nő	26	3	város
H2	nő	39	0	falu
H3	nő	26	3	város
H4	nő	25	0	város
H5	nő	29	1	falu
H6	nő	30	6	város
H7	nő	29	6	város
H8	nő	24	2	város
H9	nő	27	3	város
H10	nő	23	0	falu
H11	nő	21	2	város
H12	nő	23	0	város
H13	nő	24	0	város
H14	nő	24	1	város
H15	nő	36	6	város
H16	nő	32	2	város
H17	nő	22	1	város
H18	nő	26	0	falu
H19	nő	24	0	falu
H20	nő	28	3	város

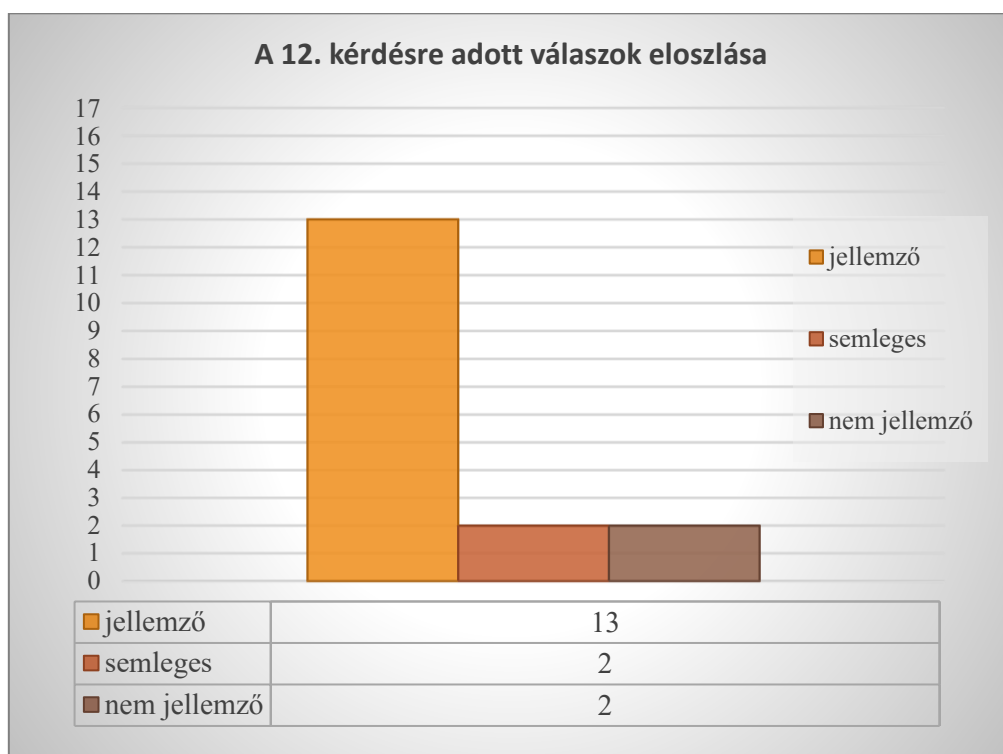
Forrás: Saját táblázat

Van, aki már hat éves tapasztalattal rendelkezik, de többen vannak, akik még nem léptek ki a munka világába. Ők a kutatáshoz kapcsolódó kérdőívben és az F - R tesztben a gyakorlataik során tapasztaltak alapján válaszoltak.

2.1. Első hipotézisem

Elsőként azt feltételeztem, hogy mentoráltjaim iskolai nehézségei korrelálnak a hallgatói F - R teszt által meghatározott irányultságukkal. A kérdőívem 12. kérdésére adott válaszokat vizsgáltam. Ez egy nyílt kérdés volt: „Az iskolai munkában az fáraszt, hogy...”. A válaszokat három kategóriába soroltam a Riemann–Thomann modellben leírt személyiségjellemzők alapján. Az adott személyiségtípusra vagy jellemző

volt a válasz, vagy semleges, vagy pedig nem jellemző. 20 hallgatómból csak 17-től érkezett válasz erre a nyílt kérdésre. Az 1. ábra mutatja az összesített eredményeket. Arra a kérdésre tehát, hogy az iskolai munkában mi fárasztja őket, 13-an a személyiségtípusukra jellemző választ adtak. 2-en semleges, 2-en pedig nem jellemző választ fogalmaztak meg.

Forrás: Saját ábra

1. ábra A 12. kérdésre adott válaszok eloszlása

A kapott válaszok alapján első hipotézisem bizonyítást nyert; hallgatóim személyiségtípusa és iskolai nehézségei összefüggést mutatnak.

2.2. Második hipotézisem

Második hipotézisemben azt feltételeztem, hogy a hallgatók / volt hallgatók irányultsága egybevág a gyerekekkel szemben alkalmazott módszereikkel. A kérdőívre adott válaszokat vizsgáltam. Kérdőívemet úgy állítottam össze, hogy a benne található kérdések megfeleltethetők legyenek a négy személyiségtípus valamelyikének. A következőképpen kategorizáltam a kérdéseket a személyiségtípusokhoz kötve: a hiszteroid típushoz kapcsolódik a 2., 4., 5. kérdés, a depresszoid típushoz az 1., 6. és 7. kérdés.

A skizoid típusra jellemző a 2., 3. és 8, míg a kényszeres típushoz a 3., 9. és 10. kérdés. A kérdőívre egy Likert – skálán 1-6 pont volt adható (1 – egyáltalán nem jellemző, 6 – teljes mértékben igaz). A kapott válaszokat a 2. táblázatban összesítettem.

2. táblázat A kérdőívre adott válaszok eloszlása személyiségtípusok szerint

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	D	H	S	K
H1	K	6	4	2	4	5	5	6	6	4	4	17	13	12	10
H2	H	6	5	2	5	5	5	6	5	5	5	17	15	10	8
H3	K	2	5	1	6	3	6	6	4	3	4	14	14	10	8
H4	H	3	3	4	3	6	2	6	6	5	5	11	12	13	14
H5	K	5	5	4	5	6	3	6	6	6	4	14	12	15	14
H6	K	3	4	4	2	6	3	6	6	4	4	12	12	13	11
H7	S	4	5	2	3	6	5	6	6	6	3	15	14	13	11
H8	D	3	0	3	3	2	3	4	4	3	4	<u>10</u>	5	7	10
H9	K	4	6	0	3	4	6	6	4	4	3	16	13	10	7
H10	K	5	4	4	5	5	3	6	5	6	4	14	14	13	<u>14</u>
H11	H	6	5	2	6	5	2	6	6	6	4	14	<u>16</u>	13	12
H12	H	5	5	1	6	6	2	6	4	4	4	13	<u>17</u>	10	9
H13	H	5	2	0	6	2	5	6	3	4	4	16	10	5	8
H14	K	4	4	0	0	3	3	6	5	4	4	13	7	9	8
H15	K	6	4	4	4	6	6	6	6	6	5	18	14	14	15
H16	K	6	5	5	6	6	6	6	6	6	5	18	17	16	16
H17	K	5	5	2	6	2	4	6	6	5	4	15	13	13	11
H18	K	4	4	3	3	4	3	6	4	4	3	13	11	11	10
H19	D	4	3	6	2	4	5	6	6	4	3	<u>15</u>	9	15	13
H20	K	6	1	3	1	6	3	6	6	6	4	15	8	10	13

Forrás: Saját táblázat

A kérdések között szerepelt például: „Munkám során gyakran alkalmazok kooperációs technikát.” „Gyakran viccelődök a gyerekekkel.” „Mindig következetes vagyok a tanulókat érintő ügyekben.” A kérdések egy – egy személyiségtípus jellemzőit domborítják ki, és képet adnak arról, hogy az adott hallgató munkája / gyakorlata során milyen módszereket helyez előtérbe. Azt feltételeztem tehát, hogy az alkalmazott módszerek egybevágóak a hallgatók saját orientációjával. A 2. táblázatban aláhúzással jelöltem azokat az eseteket, amikor egyezés volt kimutatható a hallgatók személyiségtípusa, és a gyerekekkel szemben preferált módszerek, munkaformák között. Az eredmények nem támasztották alá feltételezésemet. Második hipotézisem a fentiek alapján nem nyert igazolást, aminek hátterében a következő gondolatokat látom. Az általam vizsgált hallgatók valószínűleg már az önismeret magasabb fokán állnak. Felismerték azt is, hogy a gyerekek sokfélék, és nekik is alkalmazkodniuk kell módszereikben a gyerekek sokféleségéhez. Ezért nem kizárólag azokat a módszereket alkalmazzák a gyerekekkel szemben, ami számukra a legjobb. Mindent összevetve az a tény, hogy feltételezésem nem nyert igazolást, számomra jó hír. Örülök, hogy mentoráltjaim jól reagálnak a gyerekek szükségleteire, rugalmasak és reflektívek.

2.3. Harmadik hipotézisem

Harmadik hipotézisemben azt feltételezem, hogy hallgatóim többségét nem jellemzi szélsőséges személyiségorientáció. Ezt azért gondoltam így, mert gyógypedagógusok, vagy leendő gyógypedagógusok lévén a pályára alkalmatlanná tenné őket, ha szélsőségesen elmozdulnának a depresszoid, kényszeres, skizoid vagy hiszteroid személyiségtípus irányába. Hipotézisem bizonyítására elsőként meg kellett vizsgálnom azt a koordináta-rendszert, melyet az F–R teszt alapján a személyiség-irányultságok meghatározására használunk. Az origó és a végpontok között 40 pont a különbség. A 40 pont háromnegyedéig, vagyis 75%-áig határértéken belülinek ítélt meg az irányultságokat, de az afölötti értéket már a szélsőséges kategóriába soroltam. Következő lépésként átszámoltam hallgatóim F–R tesztben szerzett pontját százalékos értékre. Azokkal az adatokkal dolgoztam, melyek a koordináta-rendszerben történő felmérésnél a főbb irányultság felé mutatnak. Tehát például H20 hallgatóm esetében S-D $(34-9)=5$, azaz „x” koordináta=5, és K-H $(36-14)=22$, azaz „y” koordináta=22. Ezek alapján hallgatóm fő irányultsága a K irányába mutat leginkább az állandóság – változás tengelyen, így a százalékos érték kiszámításánál ezt a 22 pontot veszem alapul (55%). Arra számítottam, hogy hallgatóim többsége 75%-os érték alatt marad. Eredményeimet a 3. és 4. táblázat összesíti.

3. táblázat Hallgatóim F – R tesztben szerzett pontjai és százalékos értékei

hallgató	pont	százalék	hallgató	pont	százalék
H1	12 pont	30 %	H11	5 pont	12,5 %
H2	5 pont	12,5 %	H12	6 pont	15 %
H3	12 pont	30 %	H13	20 pont	50 %
H4	12 pont	30 %	H14	10 pont	25 %
H5	12 pont	30 %	H15	12 pont	30 %
H6	15 pont	37,5 %	H16	27 pont	67,5 %
H7	4 pont	10 %	H17	4 pont	10 %
H8	5 pont	12,5 %	H18	4 pont	10 %
H9	10 pont	25 %	H19	4 pont	10 %
H10	6 pont	15 %	H20	22 pont	55 %

Forrás: Saját táblázat

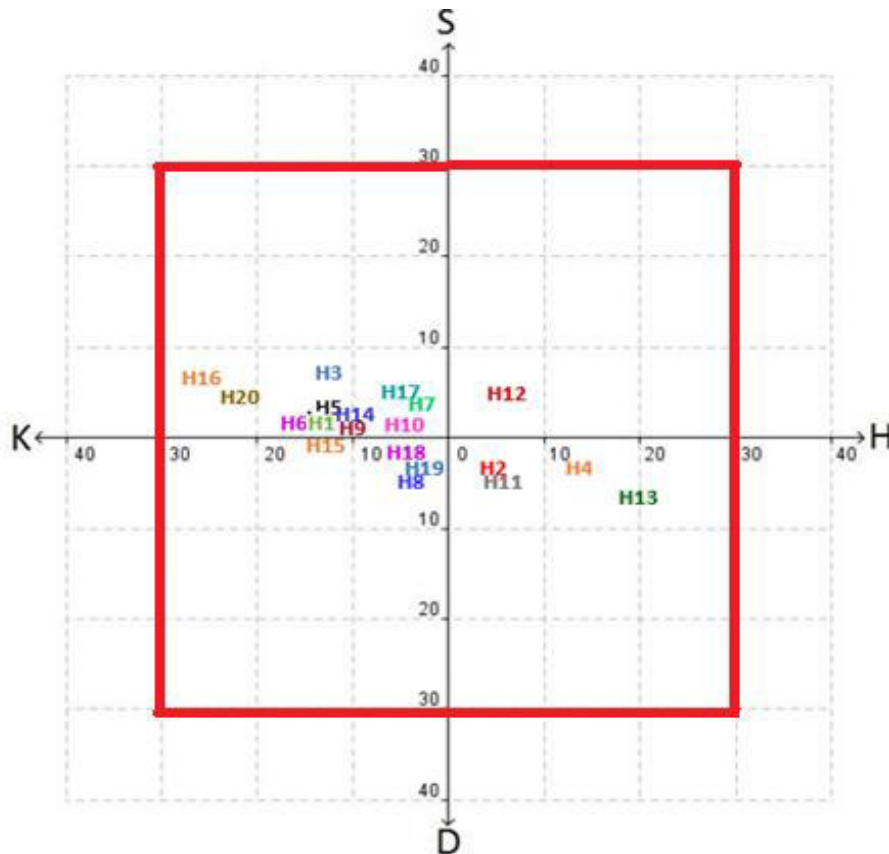
A 3. táblázatban az első és a negyedik oszlopban hallgatóim sorszáma látható, mellette az F-R tesztben gyűjtött pontjaik, azt követően pedig a pontokból számolt százalékos érték. Minél kisebb az érték, mentoráltam annál közelebb helyezkedik el az origóhoz, azaz annál kiegyensúlyozottabb személyiségorientációval rendelkezik. Minél nagyobb az érték, annál inkább távolodunk a középponttól egy adott irányultság irányába, tehát annál kevésbé van egyensúlyban a személyiségprofil. A hallgatók korábban kiszámolt koordináta-rendszerbeli értékeit a 4. táblázat összesíti.

4. táblázat A hallgatók koordináta – rendszerbeli értékei

hallgató	„x” koordináta	„y” koordináta	hallgató	„x” koordináta	„y” koordináta
H1	3	12	H11	4	5
H2	3	5	H12	5	6
H3	8	12	H13	6	20
H4	3	12	H14	1	10
H5	2	12	H15	0	12
H6	1	15	H16	6	27
H7	4	3	H17	3	4
H8	5	4	H18	2	4
H9	0	10	H19	4	2
H10	1	6	H20	5	22

Forrás: Saját táblázat

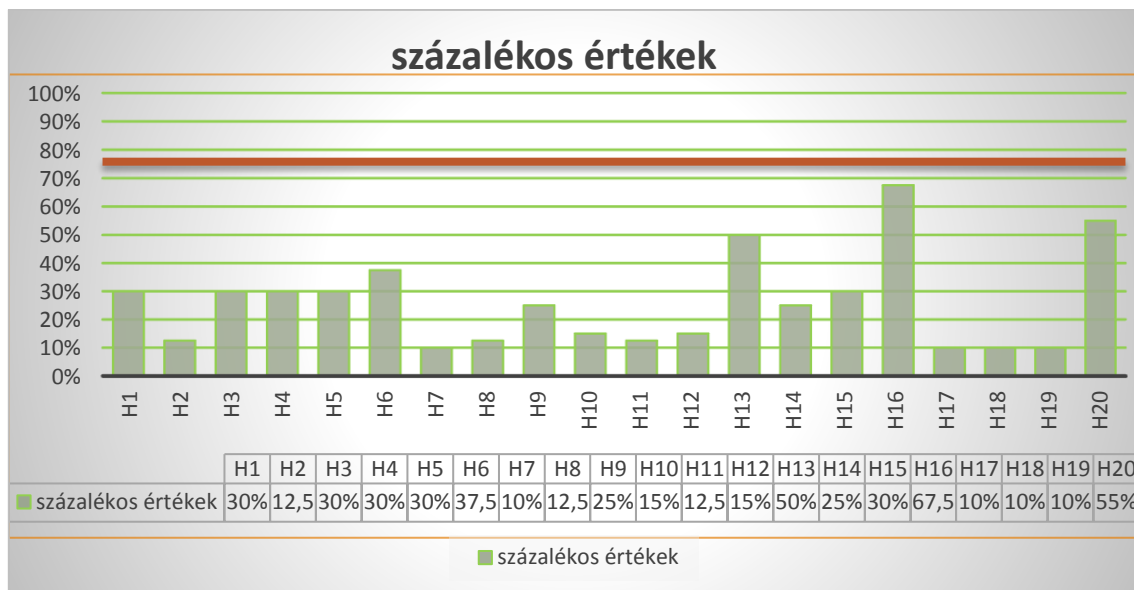
A 4. táblázat értékei alapján jelöltem hallgatóim helyét a koordináta rendszerben (3. ábra). Jól látható, hogy mindegyikük a 75%-os érték alatt marad, vagyis egyikük sem mozdul el a szélsőséges személyiségorientáció irányába. A legtávolabb helyezkedik el az origótól a H16. sorszámú hallgatóm, az ő értéke 67,5%. A legközelebb foglalnak helyet a középponthoz a H7, H17, H18, H19 számú hallgatóim 10%-os értékkel. A húsz hallgató pontjaiból számolt átlag pedig 25,87%.

Forrás: Saját ábra

3. ábra Hallgatóim helye a koordináta – rendszerben a határsávval

A 2. ábrán összesítettem a 3. hipotézisem igazolásához szükséges értékeket. Azt feltételeztem, hogy hallgatóim többségét nem jellemzi szélsőséges személyiségorientáció. Ezt azzal kívántam alátámasztani, hogy ha a kapott százalékos értékeik 75% alatt, azaz az adott féltengely háromnegyedénél húzott határ alatt maradnak, akkor személyiségorientációjuk nem csúszik el a szélsőséges tartományba, tehát hipotézisem igazolást nyer. Piros vonallal jelöltem a 75%-os határt, és jól látszik, hogy mindegyik mentoráltam értéke ezalatt a 75%-os sáv alatt maradt. Ez azt jelenti, hogy feltételezésem bebizonyosodott, tehát harmadik hipotézisem, mely szerint hallgatóim többségét nem jellemzi szélsőséges személyiségorientáció, igazolást nyert. Mentoráltjaim közül tehát senki sem ért el olyan végletes értéket a vizsgálat során, amely alapján nehezített lenne a gyógypedagógiai pályára való alkalmasságuk.

Forrás: Saját ábra

2. ábra A kapott százalékos értékek a 75%-os határ viszonylatában

Összegzés

Munkámban hallgatóim személyiségtípusát vizsgáltam, és annak összefüggéseit a gyógypedagógiai hivatásra nézve. Vizsgálatom során három hipotézist fogalmaztam meg, melyek közül kettő igazolást nyert, egy viszont nem igazolódott be. Ez utóbbi háttérében azonban olyan pozitív attitűdök valószínűsíthetőek hallgatóim / volt hallgatóim részéről, melyek jó alkalmazkodóképességre, nyitott szemléletmódra utalnak. Mindhárom hipotézisem az F-R teszt által meghatározott személyiségtípusokra, és azok pedagógiai hatásaira irányult. Nekem, mint mentornak feladatom, hogy hallgatóimat a fejlődés útján segítsen, lehetőségeket mutassak nekik, és eszközöket kínáljak arra, hogy jobbak váljanak. Mentorként nekem is meg kell találnom az egyéni utat a mentoráltjaimhoz, és arra kell ösztönözni őket, hogy ők is ugyanezt tegyék a gyerekekkel való munka során.

Vizsgálatom eredményeképp választ kaptam néhány kérdésre:

- Miért lehet az, hogy az egyik hallgatónak sokkal többet kell azon dolgoznia, hogy a gyerekekkel kapcsolatot tudjon teremteni?
- Miért kell egy másik hallgatónak több energiát fektetnie egy-egy óratervezet vagy hospitálási napló elkészítésébe?
- Miért billenti ki komfortzónájából a harmadik hallgatót, ha picit zajosabb az osztály? És a negyediket miért nem?

Azért tartom nagyon hasznosnak ezt a személyiségtípusokra épített pedagógiai rendszert, mert az egyént helyezi a középpontba. A mentorált egyéni szükségleteit veszi figyelembe.

Gyógypedagógusként a gyerekekkel való kapcsolatomhoz tudom hasonlítani a mentor-mentorált kapcsolatot is. Az első és legfontosabb, hogy megismerjem őket, és csak ezután lehet hatékony a tanítás-tanulás folyamata is.

Irodalomjegyzék

Baróti E. - Mészáros A. (2015): *(Szak)emberképzés rendszerszemléletű megközelítése a felnőttképzésben és a felsőoktatásban*. Széchenyi István Egyetem.

Cégtréning. (2002-2015). Forrás: <https://www.cegtrening.hu/jatekos-gyakorlatok/>

Di Blasio B. - Paku Á. - Marton M. (2011): A mentor mint kapuőr a tanári professzió kialakításában. *Új Pedagógiai Szemle*, 61. évf. 11-12. sz. p183-193

Fáyné Dombi A. (dátum nélk.): A mentori tevékenység időszerű kérdései. Oktatási segédanyag a Gyakorlatvezető mentor szakirányú továbbképzési szakhoz. Szeged. Forrás: http://eta.bibl.u-szeged.hu/1728/1/a_mentori_tevékenység_idoszeru_kerdesei.pdf
Letöltés ideje: 2020. 03. 07.

Fleisch, N. H. (2020): *Das Quartett der Persönlichkeit*. Bern: Haupt.

Kotchy B. - Sallai É. - Szőke-Milinte E. (2016): Mentorok tevékenységének támogatása. *Segédanyag a köznevelési intézményekben dolgozó pedagógusgyakornokok mentorainak*. Oktatási Hivatal, Budapest

Kovács K. - Fáyné Dombi A. (2015): Mentortanár szakos hallgatók mentorképe. In: Torgyik J. (szerk.): *Százarcú pedagógia*. International Research Institute s.r.o., Komarno, p319-331

Riemann, F. (1998): *A szorongás alapformái*. Háttér Kiadó, Budapest

Thomann, C. (dátum nélk.). *Klärungshilfe*. Forrás: <http://www.klaerungshilfe.de/index.html>

Sasfy Gy. Z. (2018): *Konfliktuskezelés, stresszkezelés*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest